

Daiva SINKEVIČIŪTĖ

Vilniaus universitetas

DĖL LIETUVIŲ DVIKAMIENIŲ ASMENVARDŽIŲ KAMIENO *dal-* ATsirADIMO

1. Naujausią lietuvių dvikamienių asmenvardžių sąvadą, iš kurio matyti jų įvairovė, sudarė Zinkevičius (2008, 192–266; 73–169). Šių vardų gausa ir didelis kamienų skaičius dar nerodo lietuvių antroponimų sistemos archajiškumo: dvikamienių asmenvardžių su *vaiš-*, *žyg-* analizė¹ išryškino, kad užrašant asmenis paplito ir įvairių vardų kamienų perdirbinių. Vieni jų yra befinaliai kamienai, laikomi pagrindinių uždaruųjų kamienų, siejamų su apeliatyvais ir turinčių inicialę, medialę ir finalę, variantais.

Kiti yra su apeliatyvinėmis šaknimis sutampantys uždarnosios struktūros dvikamienių asmenvardžių kamienai, susidarę dėl onimuose vykusių vidinių pokyčių. Išorinis panašumas į apeliatyvus galėjo būti viena priežastis, kodėl pakitusios struktūros kamienai prigijo. Tokiu atveju savarankiški kamienai atskiriami tik išanalizavus pasikartojančių onimų užrašymus. Sprendžiant nagrinėjamojo dvikamienių asmenvardžių kamieno lie. *dal-* kilmės klausimą ir keliant mintį, kad tai yra antrinis kamienas, daugiausiai ir remiamasi onimų užrašymais.

2. Lietuvių dvikamienių asmenvardžių kamieną *dal-* skyrė Leskienas (1909, 333), LPŽ (1, 448) autoriai ir Zinkevičius (2008, 82), nurodę vardų, kur *dal-* yra pirmojo kamieno pozicijoje (pvz., avd. *Dal-geda*, *Dál-mantas*)². LPŽ (1, 448) autoriai ir Zinkevičius (2008, 82) pateikė tuos pačius dvikamienius asmenvardžius, kurie turi pirmąjį kamieną *dal-*: tai vardai su antraisiais kamienais *ged-*³ (avd. *Dal-geda*) ir *mant-* (avd. *Dál-mantas*). Leskienas

¹ Dėl *vaiš-* ir variantų *vai-*, *vos-* žr. Sinkevičiūtė 2008, dėl *žyg-* ir varianto *žy-* – Sinkevičiūtė 2007.

² Salys (1983, 267–284), sudaręs senųjų lietuvių ir prūsų asmenvardžių sąrašą pagal kamienus, dvikamienių asmenvardžių kamieno *dal-* (ar varianto *dol-*) neskiria.

³ Kamienas *ged-* turi variantus *gied-* ir *géd-*. Atrodo abejotina, kad kamienas *ged-* buvo perdirbtas į *gied-* dėl lie. *giedóti* ar pan. analogijos (kaip rašoma LPŽ 1, 448), nes greičiausiai *gied-* vietoj *ged-* atsirado užrašymuose lenkų kalba (dėl to žr. Sinkevičiūtė

(1909, 333) kamieną *dal-* pateikė abejodamas ir nurodė avd. *Dalgintis*, atstatytą iš Spruogio vietovardžio⁴.

Kituose darbuose dvikamienių asmenvardžių su išskirtu savarankišku kamieniu *dal-* lyg ir nėra⁵, bet istorijos šaltiniuose galima rasti vieną kitą onimą, kuris (ar jo pamatinis žodis) turi pirmąjį kamieną, užrašytą *dal-* (žr. toliau). Zinkevičius (2008, 82) dar pateikė asmenvardžių, kuriuose *dal-* mato esant antruoju kamieniu, plg. avd. *Mėdalas, Pādalas, Rūdalas, Šiūdaldas, Veīdalas, Žárdalas*, bet toks šių onimų skaidymas neatrodo motyvuotas⁶.

Dvikamienės pavardės su *dal-* turi variantų: *dol-*, plg. pvd. *Doļ-mantas*, ir *del-*, plg. pvd. *Del-geda*. Kamieną *dal-* laikant pagrindiniu, jo variantas *dol-* aiškintinas atsiradęs užrašant onimus nelietuviškai – vietoj <al-> yra <ol->⁷, taip pat kaip vietoj <a> – <o>, žr. Būga 1958, 227, Zinkevičius 1977, 99 ir kt. Pavardėje su antruoju kamieniu *ged-* esantis *del-* greičiausiai susidarė dėl regresyvinio antrojo kamieno medialės poveikio, nes tik ten, kur yra pvd. *Delgeda* Švnc̄l, gausiai paplitusios ir pavardės su *dal-*, plg. pvd. *Dalgeda* Bln, Svrk, Švnc̄, Švnc̄l⁸.

2009). Kamieną *géd-* vietoj *ged-* LPŽ (1, 448) autoriai mano atsiradusį dėl lie. *gēda* įtakos, bet tokia nuomonė neatrodo pagrįsta (žr. toliau). Kamieną *dal-* turinčius dvikamienius asmenvardžius su *géd-* teikia LPŽ (1, 448) ir Zinkevičius (2008, 198).

⁴ Leskienas (1909, 333) rašo: „? *Dal'ginče* S = *Dalginczei* (*Dalgintis*); vgl. *Darginte* unter *dar-*.“ Taip pat tą pačią informaciją kartoja ir prie kamienų *gin-*, *gint-*, tik jau rašo (žr. p. 338): „? *Dal'ginče* S = *Dalginczei* (*Dalgintis*).“ (pabraukta DS).

⁵ Neaišku, kaip Maciejauskienė (1991, 216) vertina kamieną *dal-*, nes teikdama XVI a. patronimų pavyzdžius nurodo, kad avd. *Далминович* atsirado iš senojo dvikamienio lietuvių vardo.

⁶ Struktūriškai šiuos asmenvardžius geriau laikyti vienkamieniais vardais, atsiradusiais iš apeliatyvų su priesaga *-al-* (išskyrus avd. *Pā-dalas*). Skiriant vieną kamieną aptariamieji vardai turėtų apeliatyvais pagrįstus pamatus; kitaip interpretuojant pirmuoju dvikamieniu laikomo asmenvardžio kamieną reikėtų sieti su to paties apeliatyvo, kuriuo aiškinamas vienkamienis vardas, pradžia, o šaknies finalę priskirti antrojo kamieno inicialei: plg. avd. *Mē-dalas, Rū-dalas, Šiáu-dalas, Veī-dalas, Žár-dalas* ir lie. *mėd-is, rūd-as, šiūd-as, veīd-as, žárd-as*.

⁷ Pvz., kamieną *baltbut-* turintis asmenvardis XVII a. pr. dokumentuose rašomas *Bołbutowicz* (Zinkevičius 1977, 122), *balzg-* – *Bolzgowicz* (Zinkevičius 1977, 123) ir t. t.

⁸ IAK duomenimis, Švenčionių regionui būdingi dvikamieniai asmenvardžiai su *dal-* (plg. įvardijimus *Eva Dalgiedzicia* 1638 m. Švnc̄, *Marianna Dalgiedowna* 1785 m. Švnc̄ ir kt.), kurie dominuoja asmenvardžių su kamieniu *del-* atžvilgiu (plg. įvardijimą *Anna Delgiedowa* 1801 m. Švnc̄).

Lietuvių dvikamienių asmenvardžių kamienas *dal-* aiškinamas dvejopai: LPŽ (1, 448) autoriai jį laiko neaiškios kilmės⁹, o Zinkevičius (2008, 82) sieja su lie. *dal-ýti, dal-ià*. Tokia *dal-* kilmė atrodo pagrįsta, nes remiasi formaliu kamieno sutapimu su žodžių šaknimis. Taigi daugumos tyrėjų, skyrusių *dal-*, nuomone¹⁰, šis retokas kamienas, turintis variantų *dol-*, *del-*, yra dvikamienių asmenvardžių pradinis kamienas, einantis prieš *-ged-*, *-gint-* ir *-mant-* (avd. *Dal-geda* ir *Dál-mantas* išlikę ir lietuvių pavardėse).

3. Šiame kontekste pasirodė įdomūs du onimai su pradžios *dal-* iš Leskieno straipsnio. Leskienas (1909, 333t.) teikdamas kamienų *daug-* ir *dau-* vardus prie avd. *Daugirdas* nurodė avd. *Dolgert*¹¹, o prie *gėl-*¹² turinčių vardų – avd. *Daugėla*, atstatytą iš vv. *Dolg'ališki*, kurį mini Spruogis (Leskien 1909, 337)¹³. Asmenvardžius, kurių kamienų medialė *au* keičiama , nagrinėjo ir Jurkėnas (1967): nors jis daugiau disponavo kamienų *taut-*, *gaud-*, užrašytų <olt->, <gold-> asmenvardžiais, bet minėjo ir avd. *Dolmontowicz*, kurio *dol-* siejo su *dau-* (Jurkėnas 1967, 54). Anksčiau Būga (1958, 266) nurodė avd. *Daugirdas* (užrašytą *Долгирдъ*) aptardamas, kaip kamienų *taut-* ir *gaud-* medialė *au* keičiama (Būga 1958, 265–267).

Toks *dau-* ir *dol-* variavimas matomas istorinių vietovardžių užrašymuose. Vv. *Daugėliškis* (kilęs iš asmenvardžio su kamieniu *dau-*)¹⁴, šaltiniuose fiksuotas su <dol->, plg. įrašus *Dolgaliszsek, Dolgalissek* 1518 m. (LM 1(1), 63, p. 35), nors kitur yra užrašymų ir su <dov->¹⁵ ar <dau->, plg. įrašus *Dow-*

⁹ Gal čia reikėtų priskirti ir Leskieno poziciją, nes minėtame straipsnyje kamieno *dal-* kilmė neaiškinama.

¹⁰ Atsisakius Zinkevičiaus siūlymo jo nurodytuose asmenvardžiuose skirti antrąjį kamieną *dal-*.

¹¹ Leskienas rašo: „*Dowgird* B heut. N., H (auch *Daugirt, Daugiert, Dolgert* geschrieben), *Daugirdai* Wo, *Dowgirdeliai Daugirdiszkiei* Wo, *Dovgirdy* S (*Daugirdas*)“. Tačiau prie antrojo kamieno *gird-* Leskienas (1909, 338) teikia tik „*Dowgird* (s. u. *daug-*; *Daugirdas*)“.

¹² Leskieno (1909, 337) straipsnio antraštėje, nurodant vardus su antraisiais kamienais *gel-* ir, atrodo, *gėl-*, apsiriktą, nes rašoma: „2. *gel- gel-*, vgl. *gail-*“.

¹³ Leskienas rašo: „*Daugėla* (und *Daúgils* <sic>) K, *Dolg'ališki, Dovg'aloviči Dovg'alojti* S (*Daugėla*)“. Vis dėlto prie kamienų *daug-* ir *dau-* Leskienas (1909, 233t.), kur minimas avd. *Daugėla*, nepateikia vv. *Dolg'ališki*; rašoma: „*Daugėla* K, *Dovg'ališk'a Dovg'alojti Dovg'aloviči* S, *Dowgiato* H.“

¹⁴ Plg. *Naujasis Daugėliškis*, k., Ignalinos r., ATŠŽ, 195.

¹⁵ *Dov-* yra akivaizdus kamieno *dau-* variantas, įprastas svetimomis kalbomis užrašant šį kamieną turinčius vardus.

gialiszek 1525 m. (LM 1(1), 72, p. 36), *Daugialiszek* 1522 m. (LM 1(1), 115, p. 43) ir kt. Videniškių parapijos krikšto registracijos knygoje (IVK duomenys) apie XVII a. vidurį *Daugūdžių* kaimo¹⁶ vardo pradžia užrašyta <dau->, plg. įrašą *Daugudzie* k., 1652–1672 m., ir <doł->, plg. įrašą *Dołgudzie* k., 1652–1672 m. Taip pat iš IVK matyti, kad *Daugināvos* kaimo¹⁷ vardas užrašytas su pradžios <dol->, <doł->, plg. įrašus *Долгиново* k. 1784 m., *Dolhinov* vs. 1811 m., *Dolhinowo* vs. 1784 m. Vienas iš Radaškonių¹⁸ valsčiaus kaimų, dažniausiai rašomas su <dov->, plg. įrašus *Довборово* 1783 m., *Dowборowo* 1880 m., buvo užfiksuotas ir su <doł->, plg. įrašą *Dołborow* 1744 m. (IVK duomenys).

Pasitaikė atvejų, kai viename šaltinyje varijuoja ir to paties asmens užrašymai. Žmogaus, vardu *Daugirdas*, pirmasis onimo kamienas *dau-* užrašytas <dol->, plg. įvardijimą *Долкгирда Пашкевича Волчковича* 1507 m. (LM 8(8), 281, p. 232), ir <dov->, plg. įvardijimus *Довкгирда Пашкевича* 1507 m. (LM 8(8), 281, p. 233), *Довкгирда Пашкевича Волчкевича* 1507 m. (LM 8(8), 281, p. 233). Iš LM 19(19), 241 dokumento matyti, kad ir kito asmens, turinčio įvardijime avd. *Daugirdas*, onimo pradžia tekste dažniau rašoma su <dov->, plg. įvardijimą *Станиславъ Довъкгирдовичъ* (4x, p. 246t.), nei su <dol->, plg. įvardijimą *Станиславомъ Долкгирдовичомъ* (p. 247). Trakų žemės teismo teisėjo, kurio įvardijimo antrasis asmenvardis yra taip pat *Daugirdas*, dvikamienio onimo pradžia viename dokumente užrašyta <dol->, plg. įvardijimą *Размыс Долъкгиртъ* 1569 m. (LM 532(10), 41, p. 60), o kitame – <dov->, plg. įvardijimus *Ерезмуца Довкгирда* 1569 m. (LM 532(10), 37, p. 57), *Эрезмусу Довкгирду* 1569 m. (LM 532(10), 37, p. 58)¹⁹. Kražių

¹⁶ *Daugūdžiai*, k., Ukmergės r., ATŠŽ, 56.

¹⁷ Kaišiadorių r., ATŠŽ, 56. Nurodomuose šaltiniuose vardas užrašytas iš Žiežmarių valsčiaus ar parapijos.

¹⁸ Dab. Baltarusijos teritorija. Pagal PVE, 351 yra *Radaškónys*, ne *Radoškòvičiai* (kaip vartota anksčiau).

¹⁹ Minėtinas asmenvardis su „kamienu ir jungiamuoju balsiu“ <dol-i->, plg. įvardijimą *Еразмусъ Долигирдъ* 1569 m. (LM 532(10), 9, p. 29), iš kurio matyti, kaip perdirbtas onimas: vengiant priebalsių samplaikos įterptas balsis (paprastinant skiemens struktūrą iki universaliosios dvinarės) ir „sukurtas“ naujas dvikamienis asmenvardis su jungiamuoju balsiu. Tokių asmenvardžių keitimo atvejų galima matyti ir daugiau, plg. įrašą *Petrus Deligieda* 1639 m. Švnč (IAK), kurio *del-i-* atsirado perdirbus asmenvardį su *del-gied-*, plg. įrašą *Anna Delgiedowa* 1801 m. Švnč (IAK). Gali būti, kad kai kurie senais laikomi lietuvių dvikamieniai asmenvardžiai su jungiamuoju balsiu yra tokio tipo vėlesni raštinių perdirbiniai.

valsčiaus didiko antrojo asmenvardžio, kurio pamatas avd. *Daugilas*, pirmasis kamienas užrašytas <dol->, plg. įvardijimus *Крыкгеромъ Долъкгиловичомъ* 1542 m. (LM 225(6), 269, p. 250), *Кгрикгора Долъкгиловича* 1542 m. (LM 225(6), 269, p. 250), ir <dov->, plg. įvardijimą *Кгрыгор Довкялович* 1542 m. (LM 225(6), 272, p. 255)²⁰.

Iš IAK matyti, kaip apie Rietavą ir dažnai tame pačiame šaltinyje fiksuoto dvikamienio asmenvardžio, turinčio antrąjį kamieną *gel-* (ar *gėl-*)²¹, pirmasis kamienas rašomas <daw->, <dov->, <dow-> ir <dol->, plg. įvardijimus *Stasko Dawgielaitis* XVI a. II pusė, *Томаш Дов'кгелайтис* 1537 m., *Pawlik Dowgielaitis* XVI a. II pusė ir *Jakub Dolgielaitis* XVI a. II pusė²². Remiantis LPŽ apie Rietavą yra paplitusios tik tos pavardės, kurių pirmasis kamienas *dau-*, o antrasis – *gel-* (ar *gėl-*), plg. pvd. *Daugėla* Rt²³. Kėdainiuose LPŽ fiksuoja pvd. *Daunorāvičius*, nors iš IAK matyti, kad 1756 m. ten buvo užrašytas *Matheo Dolnarowicz*; taigi dvikamienio asmenvardžio su antruoju kamieniu *nor-* pirmasis kamienas taip pat rašytas <doł-> vietoj <dau->.

Aptarti onimų užrašymai rodo, kaip kartais ir tuose pačiuose šaltiniuose žmogaus (jo giminaičio) ar gyvenvietės vardas, atsiradęs iš dvikamienio asmenvardžio su pirmuoju kamieniu *dau-*, užrašomas <dol->²⁴. Tai matyti iš pirmąjį kamieną *dau-* ir antruosius kamienus *bar-*, *gel-*, *gėl-*, *gin-*, *gil-*, *gird-*, *gud-*, *mant-*, *nor-* turinčių asmenvardžių (ar iš jų atsiradusių vietovardžių), kurie paplitę ten, kur yra onimų su *dol-*, užrašymų. Dėl to, kad *dau-* buvo užrašomas ir <dol->, kuris yra dirbtinis, atsiradęs dokumentų kalboje, galima įtarti, kad lie. pvd. *Dołmantas* Auk, *Dolmantas* Kn, *Dołmontas* Pg atsirado iš

²⁰ Gretinti avd. *Довкялович* su pamatiniu vardu *Daugilas* galima dėl aiškaus Lietuvos Metrikos konteksto, kuris rodo, kad skirtingus antruosius kamienus turinčiu asmenvardžiu užrašytas tas pats asmuo.

²¹ Pavyzdžiai teikiami pagal antrąjį kamieną: varijuojant pirmojo kamieno užrašymams siekiama, kad antrasis kamienas būtų fiksuotas vienodai. Čia visuose asmenvardžiuose kamienas *gel-* užrašytas <giel-> (taip pat kaip *ged-* rašomas <gied->, žr. *Sinkevičiūtė* 2009). Kita vertus, asmenvardžius su *gel-* galima interpretuoti ir kitaip: laikyti kamieną *daug-* turinčiais trumpinių kilmės vardais su deminutyvine priesaga *-el-*, tada *dalg-* yra iš *daug-*.

²² Kamienas *gel-* šaltiniuose gali būti užrašomas ne tik <giel->, bet ir <gial->, <giał->, <giall->, <giałł->, <gał-> (?); dar plg. užrašymą *Jan Daugiālo* 1784 m. Rt (IAK).

²³ LPŽ duomenimis apie Trakus taip pat egzistuoja pvd. *Daūgirdas*, plg. anksčiau ten fiksuotą vardą su *dol-*.

²⁴ Greičiausiai visoje Lietuvoje, nes užrašymų pasitaiko ir aukštaičių, ir žemaičių arealuose.

pirmąjį kamieną *dau-* turinčio avd. *Daūmantas* (taip mano Jurkėnas 1967, 54, žr. anksčiau), o kamienas *dal-* yra jo variantas.

4. Sprendžiant šį klausimą svarbus atrodo onimų kontekstas. Be minėtų pvd. *Doľmantas* Auk, *Dolmantas* Kn, *Doľmontas* Pg yra ir pvd. *Dáľmantas* Žm, kitų tyrėjų laikoma dvikamiene. Šalia jos fiksuotos panašios formos, bet kitos kilmės pvd. *Dáľmatas* Km, taip pat ir pradžia su *dol-* turinčios pvd. *Doľmatas* Pš, *Dolmatas* Pmp, visos siejamos su slavų kalbų avd. *Далмáт* (turinčio šnekamąją formą *Долмáт* rusų, ukrainų kalbose), atsiradusiu iš senojo lotyniškos kilmės krikščioniško kalendorinio vardo *Далмáтуйъ* (Superanskaja 2003, 161; Trijnjak 2005, 98). Ši asmenvardį gerai pažįsta kaimynai lenkai, plg. pvd. *Dalmata*, *Dalmatow* (SNW, 342), *Daľmata*, *Daľmatow* (SNW, 343), *Dolmata*, *Dolmatowicz* (SNW, 464), *Doľmat*, *Doľmatow* (SNW, 468)²⁵, ir baltarusiai, kurių kalboje įsigalėjo onimų pradžioje kirčiuotos formos (Biryla 1966, 57t.), plg. avd. *До́лмат*, *Доў́мат*; taip pat yra br. avd. *Далмáт*, *Далмáтаў*, *Далмáтóвич*, *Даў́мáт* (Biryla 1969, 125). Dėl slavų kalbose vartojamų tokios struktūros asmenvardžių galima teigti, kad veikiant nelietuviškoms LDK laikų raštinės tradicijoms lie. avd. *Dáľmantas*, *Doľmantas* atsirado perdirbus antrąją avd. *Далмáт*, *До́лмат* dalį pagal kitus dvikamienius asmenvardžius su antruoju kamieniu *mant-*. Šią mintį remia pvd. *Eĩmantas* Žm, *Eĩsmontas* Žm, *Eĩmontas* Pg lokalizacija: jos paplitusios ten, kur ir yra lie. pvd. *Dáľmantas* Žm, *Doľmontas* Pg.

Yra ir kitoks avd. *Dáľmantas*, *Doľmantas* atsiradimo kelias. Gali būti, kad lie. avd. *Daumantas*, dokumentuose rašyto ir *dol-*, pradžia buvo perdirbta pagal avd. *Далмáт*, *До́лмат* ar pan. pavyzdžius: šalia įrašų su <dol-> kamienas *dau-* pradėtas rašyti ir <dal-> dėl sutampančių skirtingos kilmės asmenvardžių pradžių. Gali būti, kad tokio perdirbimo pavyzdys yra Spruogio darbe, kuriuo naudojosi Leskienas, rengdamas dvikamienių asmenvardžių ir jų kamienų sąvadus. Spruogio vietovardžių sąrašė tos pačios upės vardas vieną kartą rašomas *Дальмонтa*²⁶, o kitą kartą – *Довмонтa*²⁷. Nors Spruogis teikia vietovardžius *Дальмонтa* ir *Довмонтa* kaip atskirus, tačiau jų lokalizacija rodo, kad tai yra

²⁵ Dėl asmenvardžio struktūros ir tendencijų vietoj *dau-* rašyti <doľ-> atrodo, kad lie. *Dolmant* (SNW, 464) yra lie. avd. *Daumantas* reliktas.

²⁶ Spruogis (1888, 61) rašo: „рѣка въ Медыгян. в., возль съножати Падеглеисъ XXVII, 61“.

²⁷ Spruogis (1888, 99) rašo: „рѣчка въ Бержан. в., IV, 7; XXVII, рѣка, чр. им. Можейкишки, въ Медыгян. в., 47; XXXVII, 499; XXXIX близъ им. Явшайте, въ той же в., 243“.

tas pats skirtingai į šaltinius įrašytas hidronimas. Tą greičiausiai pastebėjo Leskienas, onimo su *mant-* nepateikęs prie abejojamo kamieno *dal-*²⁸.

Taigi avd. *Dálmantas*, *Dołmantas* pirmojo skiemens medialė varijuoja *dal-* / *dol-* taip pat kaip ir forma panašiuose slavų kalbų krikščioniškos kilmės asmenvardžiuose. Tačiau šie lietuvių asmenvardžiai labai panašūs ir į avd. *Daumantas*. Pvd. *Dálmantas* Žm turi tą pačią priegaidę pirmajame skiemenyje kaip pvd. *Dálmantas* Km, o pvd. *Dołmantas* Auk, *Dołmontas* Pg – kaip pvd. *Dołmatas* Pš. Jeigu sutapimas neatsitiktinis (priegaidės galėjo suvienodinti LPŽ autoriai), tai jis remia dvikamienių asmenvardžių su *mant-* ir krikščioniškos kilmės vardų ryšius. Dėl to avd. *Dálmantas*, *Dołmantas* aiškintini kaip onimai, atsiradę sumišus baltiškos ir krikščioniškos kilmės asmenvardžiams: arba dvikamienis lietuvių asmenvardis buvo paveiktas krikščioniškos kilmės skolintų avd. *Далмáт*, *Дóлмáт*, arba pagal lietuvių avd. *Daūmantas* buvo perdirbti skolinti panašios formos vardai. Panašių perdirbinių pavyzdžių su *mant-* pateikė Zinkevičius (2008, 484–486); derėtų minėti avd. *Klímantas*, perdirbtą iš avd. *Klímentas* (ten pat, p. 485).

5. Toks onimų su dėmeniu *mant-* atsiradimas iš dalies rodo, kaip į lietuvių dvikamienių asmenvardžių sistemą įėjo kamienas *dal-*. Kiti vardai, turintys LPŽ autorių ir Zinkevičiaus išskiriamą kamieną *dal-*, yra asmenvardžiai su antruoju kamieniu *ged-*. Jie koncentruojasi Rytų Lietuvoje – Švenčionių ir Ignalinos r. teritorijoje. Šaltiniuose šie dvikamieniai asmenvardžiai dažniau užrašyti su <dal-> nei su <dol->, plg. įvardijimus *Gabriel Dalgieda* 1802 m.²⁹ ir *Antonius Dolgeda* 1813 m., *Christina Dolgiedowa* 1794 m. (IAK duomenys). Remiantis LPŽ, matyti, kad pavardės su *dal-* vartojamos būtent Švenčionių areale, plg. pvd. *Dalgeda* Bln, Svrk, Švnč, Švnčl.

Iš avd. *Dalgeda* atsirado Ignalinos r. vv. *Dalgedos*³⁰ (dar plg. ir pvd. *Dalgéda* Ign). Tai patvirtina Ceikinių parapijos mirties registracijos knyga 1793–1808 m. (IVK): joje minimas *Michael Dalgiad de willa delgiady*³¹ 1802 m. Nors

²⁸ Spėjama, kad Maciejauskienės (1991, 216) pateiktame avd. *Далминович* pradžios <dal-> buvo įsivestas pagal kitų onimų su <dalmant->, <dalmat-> pavyzdžius.

²⁹ Daugiau žr. 8 išnašą.

³⁰ *Dalgedos* k., ATSŽ, 52.

³¹ Dėl *del-* autentiškumo žr. 8 išnašą. Galima įtarti, kad Švenčionių regione fiksuoto avd. su *delgud-*, plg. įvardijimą *Mathias Delguda* 1793 m. Švnč, pradinis *del-* atsirado, kai prigijo ir pradėjo funkcionuoti neautentiškas *del-* onimuose su *delged-* (pvz., Ignalinos r. vv. *Dalgedos* (IVK duomenys) dažnai šaltiniuose rašomas su <del->, o IAK duomenimis, yra du istoriniai dvikamieniai asmenvardžiai su pirmuoju kamieniu *del-*, o antruoju – *ged-*; abu čia aptarti, daugiau dvikamienių onimų su pradžios *del-* Lietuvoje nepastebėta).

dėl duomenų stokos neaišku, kaip asmenvardžiai su pradžios <dal-> rašyti Ignalinos regiono istorijos šaltiniuose, bet iš IVK matyti, kad vv. *Dalgedos* pradžia, be <del->, rašoma <dal->, plg. įrašus *Dalgiady* 1795, 1932 m., *Dalgiedy* 1784 m., taip pat <dał->, plg. įrašą *Dalgiady* 1784 m., ir <dol->, plg. įrašą *Dolgiady* 1746 m.³² Taip varijuojantys vietovardžio pradžios užrašymai parodo, kad onimas atsirado iš avd. *Dalgeda*, kurio kamienas <dal-> (pagal IAK) panašiai užrašomas ir Švenčionių arealo šaltiniuose.

Taigi lieka neaišku, kodėl avd. *Dalgeda* pirmasis kamienas, nors ir atrodo netikras (pagal avd. *Dálmantas*), yra vartojamas, o formos su <dal-> istorijos šaltiniuose dažnesnės nei su <dol-> (kurios, jeigu kamienas <dal-> būtų autentiškas, turėtų būti perteikiamos <dol-> ir vartojamos dažniau už <dal->). Atrodo, kad asmenvardžių kamienas *dal-* gali būti aiškintinas apeliatyvų (plg. r. *долгий*, br. *доўга* – jų pirmasis skiemuo yra to paties pavidalo kaip ir avd. *Дóлмат*, *Дóўмат*) įtaka, nes raštininkai greičiausiai arba „naujai etimologizavo“ iš *dau-* į *dol-* perdirbtą asmenvardį, kuris, kaip ir avd. *Dálmantas*, buvo užrašomas su pradžios <dal->, arba avd. su *dauged-* iš karto susiejo su minėtu slavišku apeliatyvu. Retesni dvikamienių onimų su <dol-> įrašai vertintini dvejopai: arba <dol-> rašytas vietoj jau perdirbto lie. *dal-* (kai *dalg-ed-* < *dau-ged-*), kaip ir turėtų būti dėsningai, arba <dol-> yra *dau-* (niekaip kitaip neužrašyto) variantas³³, vartotas rašto kalboje.

Kad asmenvardžiai su *dal-ged-* (< *dau-ged-*) neautentiški, patvirtina Švenčionių areale užfiksuota pvd. *Daugeda* Švnčl, kuriai pradžią davęs asmenvardis greičiausiai ir buvo perdirbtas į pirmojo kamieno *dal-* asmenvardžius³⁴. Pavardės su *dau-* šiame regione nėra atsitiktinės: tai rodo kiti regiono asmenvardžiai su *dau-*, plg. pvd. *Daubaras* Ign, Šut, Švnčl, *Daūberas* Švnčl,

³² Greičiausiai IVK fiksuotas vv. *Dolgiadowo*, *wies*, yra tas pats vietovardis *Dalgedos*, nes pagal įrašą *Dolgiadowo* priklauso Daugėlišio, nuo kurio netoli yra *Dalgedos*, valdai.

³³ Šį teiginį remtų kitas asmenvardis su pradžios <dol->, plg. *Anaftasia Dolhinowiczowa* 1808 m. Ad, kur <dol-> galima interpretuoti kaip *dau-* variantą, o asmenvardį laikyti dvikamieniu, turinčiu antrąjį kamieną *gin-*.

³⁴ Šiame regione pasitaiko ir vienkamienių vardų su *dalg-*, plg. IAK įvardijimus *Stanislaus Dalgiena* 1807 m. Švnč, *Bartholomeus Dalgiot* 1801 m. Švnč, kuriuos galima vertinti dvejopai: arba laikyti pravardinės kilmės asmenvardžiais, atsiradusiais iš apeliatyvų su *dalg-* (ir palaikeisiais dvikamienių asmenvardžių perdirbimą), arba trumpiniais, atsiradusiais jau iš perdirbtų dvikamienių asmenvardžių su *dalged-* (dar plg. pvd. *Dolgovičius* Pbrd, greičiausiai sietiną ne su slavų kalbų asmenvardžiais, kaip mano LPŽ (1, 511) autoriai, bet su kitais *dalg-* turinčiais šio krašto onimais; priesaga *-ovičius* greičiausiai pridėta vėliau, kai buvo slavinami asmenvardžiai).

Daugėlavicius Švnčl, *Daunoravičius* Švnčl³⁵. Minėta pvd. *Dalgėda* Ign³⁶ gali būti vėlesnis perdirbinys iš pakeisto asmenvardžio su *dalg-ed-*, kuris buvo įtrauktas į vartoseną: pirmoji vardo dalis susieta su lie. *dalġe* ar pan., o antroji – su lie. *és-ti* (*éd-a*, *éd-è*). Kita vertus, kada atsirado avd. *Dalgėda* ir kiek plačiau jis buvo vartojamas, sunku pasakyti, nes *ged-* slavų kalbomis užrašomas taip pat kaip *géd-*, todėl užrašymuose su *dalged-* gali slypėti ir *dalgéd-*.

Dėl to, kad onimų su *dal-ged-*, *dal-géd-* centras yra netolimos kaimyninių Švenčionių ir Ignalinos rajonų vietovės, galima manyti, kad asmenvardžiai, davę pradžią ir vietovardžiui, yra kilę iš vieno šaltinio, o vėliau plitę po regioną. Kitur Lietuvoje užfiksuota pvd. *Dalgėda* Skp (Kupiškio r.) greičiausiai nesusijusi su kamieno *dau-* asmenvardžiais, bet atsiradusi iš pravarės (juolab, kad istorinių antroponimų su kamieniu *dau-* apie Kupiškį nepavyko rasti)³⁷.

Taigi avd. *Dalgėda* greičiausiai dėl liaudies etimologijos buvo perdirbtas iš avd. *Daugėda*, išlikusio pavardėje, užfiksuotoje Švenčionių rajone. Onimų su *dalged-* koncentracijos židiny (Švenčionių ir Ignalinos r.) taip pat remtų šią mintį. IAK nefiksuoti aptariamojo regiono asmenvardžiai su pirmuoju kamieniu *dau-*, o su antruoju *ged-* leidžia spėti, kad *dalg-ed-* perdirbtas iš *dau-ged-* jau prieš pradėdant rašyti onimus į istorijos šaltinius (anksčiau nei XVII a.), jei užrašymai su <dol-> nerodo kamieno *dau-*.

6. Panagrinėjus kitus dvikamienius onimus, užrašytus su retoku pradžios <dal->, pastebėta, kad jie turi priebalsiu *g* prasidedantį antrąjį kamieną. To pavyzdys yra pradžios <dal-> ir antrąjį kamieną *gel-* (ar *gėl-*) turintys dvikamieniai asmenvardžiai, kurių užrašyta ten, kur paplitę asmenvardžiai, turintys pirmąjį kamieną *dau-*, o antrąjį *gel-* (ar *gėl-*) (IAK duomenys). Šių istorinių onimų užfiksuota apie Joniškį: tai asmenvardžiai su pradžios <dau->, plg. įvardijimą *Zofia Daugielowna* 1617 m.³⁸, ir <dal->, plg. įvardijimą *Agatha*

³⁵ Čia dar galima pridėti ir kamieno *dau-* variantą *dov-*, plg. pvd. *Dovgelavičius* Švnčl, *Dovnaravičius* Švnčl; taip ir pirmąjį kamieną *daug-* turinčią pvd. *Daugvilavičius* Švnčl.

³⁶ Vargu ar pvd. *Dalgėda* Ign, *Dalgėda* Skp vertintinos kaip dvikamienės pavardės, kurių *géd-* susijusi su lie. *gėda* (kaip teigia LPŽ 1, 448); kildinant iš lie. *dalġe* ir *ėda* aiškesnė atrodo jų motyvacija.

³⁷ Remiantis LPŽ 1, 448 pvd. *Dalgėda* užfiksuota ir Klaipėdoje, tačiau spręsti jos *dal-* autentiškumą sunku dėl duomenų stokos: nerasta iš šio krašto užrašytų onimų; taip pat ji atrodo areališkai „nepatikima“ dėl lokalizacijos mieste.

³⁸ Manant, kad kamienas *gel-* užrašomas ne tik <giel->, bet ir <giał->, <giałł->, <gał-> (?), plg. ir kitus asmenvardžius iš IAK, kurių dvikamienio asmenvardžio pirmasis kamienas užrašytas <dau->, <daw->, <dow->: plg. įvardijimus *Casper Daugałaitis* 1621 m. Jnš, *Matyąß Daugałaytis* 1618 m. Jnš, *Josephy Dawgiało* 1771 m. Jnš, *Adamy Dowgiałło* 1752 m. Jnš.

Dalgielicia 1770 m. Apie Vabalninką taip pat užrašyta asmenvardžių su pradžios <dau->, <daw->, <dou->, <dow->, plg. įvardijimus *Marianna Dawgielanka* 1697–1719 m., *Magdalena Dawgielanka* 1697–1719 m., *Reina Dougielina* 1697–1719 m., *Marianna Dowgielanka* 1697–1719 m.³⁹, ir <dal->, plg. įvardijimą *Ioannes Dalgielowicz* 1621–1646 m. LPŽ duomenimis, šiose vietovėse yra tik pvd. *Daugelà* Jnš, *Daugéla* Vb. Toks pavardžių paplitimas ir istorinių asmenvardžių su pradžios <dal-> retumas greičiau remia nei neigia, kad IAK užfiksuoti antrojo kamieno *gel-* (arba *gèl-*) asmenvardžiai su pradžios <dal-> nėra autentiški. Įmanoma, kad šie reti asmenvardžiai su *dal-*, žinoma, jeigu sutapimai nėra atsitiktiniai, užrašyti su <dal-> dėl tų pačių priežasčių kaip ir avd. *Dalgeda* < *Daugeda*⁴⁰ (dėl *dal-* žr. ir toliau).

Čia dera aptarti avd. *Dalgintis*, Leskieno (1909, 333) atstatytą pagal Spruogio sąrašę pateiktą vv. *Дальгинче* ir nurodytą prie kamieno *dal-*. Iš vv. *Дальгинче*⁴¹ lokalizacijos matyti, kad šis onimas yra kitas vv. *Давгинче*⁴² užrašymo variantas: *Дальгинче* ir *Давгинче* užfiksuoti Beržėnų valsčiuje. Kad tai yra vienas onimas, rodo ir kiti šio vietovardžio su ta pačia lokalizacija IVK užrašymai: jų pradžios <dav-> akivaizdžiai dominuoja <dal-> atžvilgiu. Esant vieną, tačiau skirtingai užrašytą onimą, remia ir paties Spruogio (1888, 179) pateikta nuoroda prie vv. *Мажишекъ*, kur rašoma, kad vv. *Мажишекъ* yra prie vv. *Дальгинче*⁴³. Vadinasi Leskienas, rėmęsis vietovardžiu *Дальгинче*

³⁹ Kamienas *gel-* buvo užrašytas ir <gial->; plg. įrašus iš IAK, kai pirmasis asmenvardžio kamienas (kaip ir Jonišio areale) užrašomas <dau->, <daw->, <dow->, pvz., įvardijimai *Joannes Daugiata* 1621–1646 m. Vb, *Anna Daugialanka* 1697–1719 m. Vb, *Gobiam Daugiata* 1697–1719 m. Vb, *Regina Stephan: Dowgiatl filia* 1621–1646 m. Vb.

⁴⁰ IAK dar užfiksuotas asmenvardis su <dalgin->, plg. įvardijimą *Hedwiga Dalginaycia* 1632 m. Vlkv (Lankeliškės). Šio avd. **Dalginas*, **Dalginis* ar pan. struktūrą galima aiškinti dvejopai: arba laikyti *-in-* vediniu, arba antrąjį kamieną *gin-* turinčiu dvikamieniu asmenvardžiu su pradžios <dal->. IAK duomenimis, iš Lankeliškių dar yra užrašytas asmenvardis su pradžios *dawgiel-*, plg. įvardijimą *Chatherina Dawgielaycia* 1619 m., kuris ir gali rodyti neautentišką kamieną *dal-* (dar plg. ir šio regiono pvd. *Daugynaitis* Žal, kuri turi pradžios *dau-*).

⁴¹ Spruogis (1888, 89) rašo: „село Бержанскаго тивунства въ Бержан. в., XXV, 269“:

⁴² Spruogis (1888, 88) rašo: „господар. село въ Бержан. в., возлѣ им. Жоранѣ, XVII, 65, 67, 281; XXV, возлѣ отчизны Мажишекъ, 291, 292“:

⁴³ Spruogis (1888, 179) rašo: „Мажишки, земля въ им. Пошветяхъ, Бержан. в., XVII, 185; XXII, надъ р. Жарою, возлѣ селъ Мондейки и Гергалвъ, 106; XXIII, 41; XXV, возлѣ селъ Бержан. тивунства – Дальгинче и Гедаи 269, отчизна 291, 292“:

skirdamas kamieną *dal-*, klydo, nes jo nurodytas vietovardis yra pirmojo kamieno *dau-* onimas.

Taigi pasitaiko atvejų, kai greičiausiai tuose pačiuose onimuose pradžios *dau-* buvo rašomas <dal->; tai dažniausiai onimai, turintys pradžios *dau-g-*, užrašyti su <dal-g->. Kai kuriais atvejais sieti tokius *dau-gel-* (ar *dau-gël-*) turinčius asmenvardžius su onimais, užrašytais <dal-gVC->, padeda tik jų lokalizacija, užrašymų su <dal-> retumas ir tose vietose išlikę onimai tik su *dau-*, kur ir užrašyta onimų su vadinamuoju kamieniu *dal-*. Išorinis panašumas į slaviškos kilmės apeliatyvus (plg. r. *долгуи*, br. *doŷza*) turbūt buvo priežastis, dėl kurios onimai su *dau-g-* užrašyti <dal-g->.

7. Kita vertus, užrašant onimus raidės <o> ir <a> kartais galėjo būti painiojamos: raidė <a> nedėsnigai rašoma vietoj <o>, kaip teigia kiti tyrėjai (žr. Zinkevičius 1977, 99t.)⁴⁴; todėl galima manyti, kad ir rašto kalboje susidaręs kamienas <dol-> tam tikrais atvejais galėjo būti užrašytas <dal->. Tai įžvelgtina IVK įrašuose: šaltiniuose vv. *Daubāriškiai*⁴⁵ pradžia XVII a. buvo užrašyta <dał->, plg. le. *Dalborzyszki* 1652–1627 m., o XIX a. – <dau->, plg. lie. *Daubariškiai* 1830 m. ar <dow->, plg. le. *Dowboryszki* 1830 m. Vadinasi, kartais <dal-> gali būti atsiradęs vietoj <dol-> dėl balsių rašybos variavimo.

8. Visų dvikamienių asmenvardžių kamienų kontekste aptariamasis *dau-* yra pagrindinio savarankiško kamieno *daug-* variantas, atsiradęs jam sutrumpėjęs prieš antruosius kamienus, kurių inicialės prasideda *g* ar *k*, o vėliau pagal perintegruotų dvikamienių asmenvardžių pavyzdžius galėjęs išplisti ir kaip atskiras kamienas (Sinkevičiūtė 2002). Žinant, kad kamienas *dau-* buvo užrašomas <dol->, kartais <dal->, lauktini ir *daug-* turinčių dvikamienių asmenvardžių užrašymai su mediale <ol->, kartais <al->.

Tokių dvikamienių asmenvardžių kamieno *daug-* užrašymų su nurodo kiti tyrėjai. Darbe „Lietuvos kunigaikščių vardai“ Būga (1958, 233–235), aptardamas avd. *Mindaugas* kamienus ir teikdamas kamieną *daug-* turinčius lietuvių dvikamienius ir vienkamienius vardus, mini ir avd. *Daug-vinas*, dokumente užrašytą *Dolk-win-* DPr 148a⁴⁶. Salys (1983, 339), atstatydamas

⁴⁴ Pavyzdžių pateikia ir kiti tyrėjai.

⁴⁵ Ukmergės r., ATSŽ, 55.

⁴⁶ „jei *k* stovi vietoje *κz*“; Būga 1958, 235. Čia atidėtos pirmojo kamieno finalės <k> ir <g> variavimo rašte problemos ir užrašymai <κz> vertinti kaip <g>. Pridurtina, kad avd. *Dolk-win-* Būga (1958, 203–205) randa užfiksuotą įvardijime *Juri Dolkwinowicz* 148a, kuris teikiamas iš 1528 m. slavų kanceliarine kalba rašyto bajorų sąrašo, vėliau Daukanto („Privilegia“) perrašyto „lenkiškomis“ raidėmis. IAK taip pat yra asmenvardis

lietuviškas Vilniaus krašto pavardžių lytis, avd. *Dolgowin* siūlo lietuvinti *Daugavinas*. Kad kamienas *dauk-*, kartais pozicinis *daug-* variantas, buvo užrašytas ir <dolk->, rodo iš dvikamienių asmenvardžių atsiradusių trumpinių kilmės vardai. Remiantis IAK apie Kražius paplitę iš priebalsine priesaga išplėsto kamieno *dauk-š-* atsiradę vardai, užrašyti ir <dolkš->, plg. užrašymą *Нарко Долкшайтисъ* 1528 m., ir dažnesni <daukš->, plg. užrašymus *Нарко Даукшайтисъ* 1528 m., *Elena Daukszayte* 1665 m., *Dawid Daukszaitis* 1668 m. Kitų asmenvardžių su kamieniu *daug-*, kurio medialė būtų užrašyta , aptikti nepavyko, o iš Būgos ir Salio darbų matyti, kad kamienus *dolk-* ir *dolg-* jie laiko atsiradusiais iš kamieno *daug-*.

Peržiūrėjęs literatūrą, IAK, IVK patikimų užrašymų, kur kamieno *daug-* medialė *au* būtų rašoma <al>, nerasta, o onimų kamienas *daug-*, užrašytas su mediale , pasitaikė retokai. Tai galima aiškinti tuo, kad ir dvikamienių asmenvardžių, kurie turi pirmąjį kamieną *daug-*, yra gerokai mažiau nei kamieno *dau-* onimų, kurių užrašymuose variantas <ol-> iš dalies lauktinas, nes (kitaip nei su <al>) užrašymai su , kaip ir teigia kiti tyrėjai, atsirado dėl svetimų kalbų įtakos (daugiau žr. Būga 1958, 265t.; Gumeckaja 1963; Jurkėnas 1967).

9. Kitų baltų kalbų tikrinių žodžių registruose ir onomastikos darbuose taip pat galima rasti onimų, užrašytų su pradžios *dal-*. Dalis jų yra latvių ir prūsų kalbos onimai, turintys *dalg-*, siejamą su apeliatyvine leksema bl. **dalg-* (plg. la. *dalgi* pl. Valgālē, žr. Endzelīns 1956, 190; pr. *Dalgantis*, Wiese SU, 279, 1352 m., žr. Gerullis 1922, 25, ir kt.). Kiti yra vienkamieniai vardai su *dal-*, pvz., pr. avd. *Dalite* (Trautmann 1925, 22); su jais Toporovas (1975, 291) gretina Kiparskio pateikiamus kuršių avd. *Dalbutt*, *Dalabuts* ir kt., kurie, atrodo, yra vieninteliai dvikamieniai asmenvardžiai, turintys pirmą kamieną *dal-*. Vis dėlto jų patikimumui įvertinti reikėtų analizės, atliktos kitų kuršių onimų užrašymų kontekste.

Dar kiti atvejai, kai skiriamas pirmasis kamienas *dal-* yra iš Sembos Pėteraičio (1997, 96) nurodytas vv. *Dalvainiai* (iš vok. *Dalwayn*), kuris jo abejo-

su <delkvin->, plg. įvardijimą *Jerzy Delkwinowicz* 1528 m. Krž (kur kamieną <delk->, atrodo, galima kildinti iš **<dalk->* ir laikyti atsiradusiu dėl antrojo kamieno medialės poveikio – kaip ir avd. *delged-*, žr. anksčiau), kuris yra užrašytas ir su <dolkvin->, plg. (greičiausiai tą patį Būgos minėtą) įvardijimą *Юрви Долквиновичъ* 1528 m. Krž. Tai gi įvardijimas su <delk-> galėtų remti ankstesnį **<dalk->*, o tekste minimi trumpinių kilmės asmenvardžiai su *daug-š-* rodytų, kad šiam regionui būdingi asmenvardžiai su *daug-*.

jant kildinamas iš avd. *Dalvainis*, gretinamo su aptartais lie. avd. *Dalmantas*, *Dalgeda*, ir Blažienės (2005, 47) teikiamas pr. vv. *Dalwyn*, kuris taip pat abejojant kildinamas iš avd. **Dal-vin-*, kaip paraleles pirmajam kamieniui pasitelkus aptartus dvikamienius lietuvių ir kuršių asmenvardžius su pradžios *dal-*. Minėtus pr. vv. *Dalwayn*, *Dalwyn* yra aiškinę kiti tyrėjai, pvz.: Gerullis (1922, 25), Toporovas (1975, 294), kurie juos laikė priesagų vediniais. Minėtuose prūsų onimuose gal ir būtų įmanoma išvelgti pirmąjį kamieną *dal-*, jeigu ne prūsų hidronimas su pradžios *dalv-*, plg., *Dalwunge asere* (Gerullis 1922, 25), kurio šaknį Toporovas (1975, 294) sieja su lie. ir la. onimų šaknimi *delv-*.

Taigi kitų baltų kalbų faktai apie dvikamienių asmenvardžių pirmąjį kamieną *dal-* yra prieštaringi. Kuršių avd. *Dalbutt*, nurodytas Kiparskio, būtų rimčiausias įrodymas, kad kitų baltų kalbų, šiuo atveju kuršių, dvikamieniai asmenvardžiai turi pirmąjį kamieną *dal-*. Kitais atvejais, kur onimų struktūra problemiška (plg. pr. vv. *Dalwayn*, *Dalwyn*), skirti *dal-* yra sunku.

10. Iš lietuvių onimų analizės ir jų konteksto matyti, kad dvikamienių asmenvardžių (ir iš jų atsiradusių vietovardžių) užrašymai su pradžios *dal-* neleidžia skirti savarankiško, su lietuvių kalbos žodžių šaknimi *dal-* (plg. lie. *dal-ià*, *dal-ýti*) siejamo asmenvardžio kamieno. Kitų tyrėjų dvikamieniais asmenvardžiais su pirmuoju kamieniu *dal-* laikomi lietuvių onimai yra atsiradę skirtingais būdais: a) su antruoju kamieniu *mant-* – sumišus skirtingos kilmės avd. *Daĩmantas* ir *Dálmatas*; b) su antruoju kamieniu *ged-* – dėl liaudies etimologijos perdirbus dvikamienį asmenvardį su *dau-ged-* į *dalg-ed-* ar pan. Daugiau lietuvių dvikamienių asmenvardžių, kurių *dal-* būtų galima sieti su šios šaknies lietuvių apeliatyvais, nepasitaikė: retsykais onimų užrašymuose esantis pradžios *dal-* gali būti arba perdirbinys iš kamieno *dau-* prieš priešbalsiu *g* prasidedantį antrąjį kamieną greičiausiai dėl slavų kalbų apeliatyvų įtakos, arba yra nedėsningas *dol-*, kuris rašytas vietoj kamieno *dau-*, variantas. Taigi lietuvių dvikamienių asmenvardžių kamienas *dal-* yra antrinis, atsiradęs perdirbus kitus dvikamienius onimus. Kitų baltų kalbų faktai apie dvikamienių asmenvardžių pirmąjį kamieną *dal-* yra gan prieštaringi; norint kamieną *dal-* matyti kuršių avd. *Dalbutt*, reikalinga kitų kuršių onimų užrašymų analizė.

ON THE ORIGIN OF LITHUANIAN COMPOUND PROPER NAMES WITH FIRST STEM *dal-*

Summary

Lithuanian compound proper names with first element *dal-* (as well as place names derived from them) cannot contain an independent element *dal-* related to the word family of Lith. *dal-ià, dal-ýti*. Lithuanian onyms with first element *dal-* originated in two different ways: a) cases with second element *-mant-* arising through contamination of the originally unrelated proper names *Daūmantas* and *Dálmatas*; b) cases with second element *-ged-* arising through folk etymology alteration of *dau-ged-* as *dalg-ed-* (*vel sim.*). There are no other proper names with *dal-* that could be related to the root *dal-*. In some cases proper nouns with *dal-* can be incorrect renderings of *dau-* before [g] due to Slavic influence or, alternatively, they may be an irregular variant of *dol-* (for *dau-*). Lithuanian compound proper nouns with *dal-* are thus all secondary, having arisen through alteration of already existing proper nouns. The evidence of the other Baltic languages is entirely unclear. A thorough analysis of the writing tradition of Curonian personal names would be needed in order to test the possibility that Cur. *Dalbutt* contains the first element *dal-* to be related to Lith. *dal-*.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

ATSŽ – Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas 2, Vilnius: Mintis, 1976.

Biryła 1966 – Мікалай Васілевіч Бірыла, *Беларуская антрапанімія. Уласныя імёны, імёны-мянушкі, імёны па бацьку, прозвішчы*, Мінск: Навука і тэхніка, 1966.

Biryła 1969 – Мікалай Васілевіч Бірыла, *Беларуская антрапанімія 2: Прозвішчы, утвораныя ад апеятыўнай лексікі*, Мінск: Навука і тэхніка, 1969.

Blažienė Grasilda 2005, *Baltische Ortsnamen in Ostpreußen*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

Būga Kazimieras 1958, *Rinktiniai raštai* 1, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros l-ka.

Endzelīns Jānis 1956, *Latvijas PSR vietvārdi* 1(1): A–J, Rīgā: Latvijas PSR zinātņu akadēmijas izdevniecība.

Gerullis Georg 1922, *Die altpreußischen Ortsnamen*, Berlin, Leipzig: Walter de Gruyter.

Гумецкая 1963 – Лукия Лукиановна Гумецкая, Литовские имена с компонентом *-товть / -толть* в украинских грамотах XIV–XV вв., in Юрий Сергеевич Маслов (ред.), *Вопросы теории и истории языка*, Ленинград: Издательство Ленинградского университета, 84–87.

- IAK – Istorinių asmenvardžių kartoteka, saugoma LKI Vardyno skyriuje.
- IVK – Istorinių vietovardžių kartoteka, saugoma LKI Vardyno skyriuje.
- Jurkėnas 1967 – Юозас Юркенас, О появлении сочетания *ol* вместо дифтонга *au* в литовских древних личных именах, *Klb* 15, 51–56.
- Leskien August 1909, Litauische Personennamen, *IF* 26, 325–352.
- LM 1(1) – *Lietuvos Metrika*, Knyga Nr. 1 (1380–1584), Užrašymų knyga 1, Vilnius: MELI, 1998.
- LM 8(8) – *Lietuvos Metrika*, Knyga Nr. 8 (1499–1514), Užrašymų knyga 8, Vilnius: MELI, 1995.
- LM 19(19) – *Lietuvos Metrika*, Knyga Nr. 19 (1535–1537), Užrašymų knyga 9, Vilnius: LII, 2009.
- LM 225(6) – *Lietuvos Metrika* (1528–1547), 6-oji Teismų knyga, Vilnius: VU leidykla, 1995.
- LM 532(10) – *Lietuvos Metrika*, Knyga Nr. 532 (1569–1571), Viešųjų reikalų knyga 10, Vilnius: Žara, 2001.
- LPŽ – Aleksandras Vanagas (red.), *Lietuvių pavardžių žodynas* 1, Vilnius: Mokslas, 1985.
- Maciejauskienė Vitalija 1991, *Lietuvių pavardžių susidarymas*, Vilnius: Mokslas.
- Pėteraitis Vilius 1997, *Mažosios Lietuvos ir Tvankstos vietovardžiai*, Vilnius: MELI.
- PVE – Rita Trakymienė (red.), *Pasaulio vietovardžiai. Europa*, Vilnius: MELI, 2006.
- Salys Antanas 1983, *Raštai 2: Tikriniai vardai*, Roma: Lietuvos katalikų mokslo akademija.
- Sinkevičiūtė Daiva 2002, Dvikamienių asmenvardžių trumpinių kilmė ir sandara: lie. *dau(C)-*, *Blt* 37(1), 115–129.
- Sinkevičiūtė Daiva 2007, Apie lietuvių asmenvardžių su kamienais *žyg-* ir *žy-m-* raidą, *Blt* 42(1), 117–131.
- Sinkevičiūtė Daiva 2008, Lietuvių dvikamienių vardų su pirmuoju dėmeniu *vaiš-* raidos bruožai, *Blt* 43(2), 263–274.
- Sinkevičiūtė Daiva 2009, Pastabos dėl žemaičių trumpinių kilmės pavardžių, kilusių iš avd. *Gedrimas*, *Blt* 44(2), 347–353.
- SNW – Kazimierz Rymut (red.), *Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych 2: C–D*, Kraków: PAN Instytut języka polskiego, 1992.
- Spruogis 1888 – *Географический словарь древней Жомойтской земли XVI столетия составленный по 40 актовым книгамъ Россиенскаго земскаго суда Архивариусомъ Виленскаго Центральнаго Архива древнихъ актовыхъ книгъ – губерній Виленской, Ковенской, Гродненской и Минской Иваномъ Яковлевичемъ Спругисомъ*, Вильна.
- Superanskaja 2003 – Александра Васильевна Суперанская, *Словарь русских личных имён*, Москва: Эксмо, 2003.
- Torogovas 1975 – Владимир Николаевич Топоров, *Прусский язык (словарь)*, А-Д, Москва: Наука, 1975.

Trautmann Reinhold 1925, *Die altpreußischen Personennamen*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Трійняк 2005 – Іван Іванович Трійняк, *Словник українських імен*, Київ: Довіра, 2005.

Zinkevičius Zigmąs 1977, *Lietuvių antroponimika. Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje*, Vilnius: Mokslas.

Zinkevičius Zigmąs 2008, *Lietuvių asmenvardžiai*, Vilnius: LKI.

Daiva SINKEVIČIŪTĖ

Baltistikos katedra

Vilniaus universitetas

Universiteto g. 5

LT-01513 Vilnius

Lithuania

[daiva.sinkeviciute@flf.vu.lt]